BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering

– **Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot bescherming als monument van het monument De Brabançonne gelegen Surlet de Chokier plein te Brussel**

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Gelet op het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening, artikelen 226 en 228 ;

Gelet op het besluit van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 27 maart 2014 tot instelling van de procedure tot bescherming als monument van het Monument De Brabançonne gelegen Surlet de Chokier plein te Brussel;

Gelet op het ongunstig advies uitgebracht door het college van burgemeester en schepenen van de stad Brussel, eigenaar, op 5 juni 2014;

Gelet op het gunstig advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen uitgebracht op 1ste oktober 2014;

Overwegende dat het college van burgemeester en schepenen van de stad Brussel zijn advies over het voorstel ongunstig motiveert omdat:

-de monumenten van de Eerste Wereldoorlog op een dermate niet ter discussie gestelde wijze deel uitmaken van het collectieve erfgoed dat hij de noodzaak van ze te beschermen niet ziet;

-een beschermingsmaatregel de goede loop van de onderhoudsverrichtingen ingesteld door de gemeentelijke administratie zou beletten;

Overwegende dat deze bezwaren de kwaliteit en dus de erfgoedkundige waarden die de bescherming van het herdenkingsmonument motiveren niet in vraag stellen;

Overwegende dat de bescherming een goed equivalent is aan de erkenning van deze bijzonder merkwaardige waarde van algemeen belang, en het belang ze te behouden voor toekomstige generaties;

REGION DE BRUXELLES-CAPITALE

Arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale

– **Arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale classant comme monument le Monument La Brabançonne sis place Surlet de Chokier à Bruxelles**

Le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Vu le Code bruxellois de l'aménagement du territoire, les articles 226 et 228 ;

Vu l'arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale du 27 mars 2014 entamant la procédure de classement comme monument du Monument La Brabançonne sis place Surlet de Chokier à Bruxelles ;

Vu l'avis défavorable du collège des bourgmestre et échevins de la ville de Bruxelles, propriétaire, émis le 5 juin 2014 ;

Vu l'avis favorable de la Commission Royale des Monuments et des Sites émis le 1er octobre 2014 ;

Considérant que le collège des bourgmestre et échevins de la ville de Bruxelles motive son avis défavorable sur la proposition par le fait que :

-les monuments de la Première Guerre mondiale font partie d'un patrimoine commun d'une manière tellement indiscutable qu'il ne voit pas la nécessité de les faire classer ;

-une mesure de classement empêcherait le bon déroulement des opérations d'entretien mises en place par l'administration communale ;

Considérant que ces objections ne remettent pas en cause la qualité et donc les intérêts patrimoniaux qui motivent le classement du monument commémoratif ;

Considérant que la protection d'un bien équivaut à la reconnaissance de cette valeur particulièrement remarquable, d'intérêt public, et de l'importance de la préserver pour les générations futures ;

GOUVERNEMENT DE LA REGION BRUXELLES-CAPITALE - BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING - KANSELARIJ

Overwegende dat de bescherming van een goed een eerste stap is in zijn bewaring, is het evident dat de bescherming op geen enkele wijze zijn goed onderhoud in het gedrang zal brengen;

Op voorstel van de Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Na beraadslaging,

Besluit:

Artikel 1. Wordt beschermd als monument het monument De Brabançonne gelegen Surlet de Chokier plein te Brussel, wegens zijn historische, artistieke, esthetische en sociale waarde zoals nader bepaald in bijlage I van dit besluit.
Dit goed is bekend ten kadaster te Brussel, 3de afdeling, sectie C, 1ste blad, zonder perceelnummer (openbare ruimte).

Art. 2. De vrijwaringszone met betrekking tot het in artikel 1 vermelde monument omvat het geheel van de percelen en de wegen, alsook gedeelten van de percelen en de wegen opgenomen in de omtrek zoals afgebakend op het plan in bijlage II van dit besluit.

Art. 3. De minister bevoegd voor monumenten en landschappen, is belast met de uitvoering van dit besluit.

Brussel,

Voor de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

De Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Plaatselijke Besturen, Territoriale Ontwikkeling, Stedelijk Beleid, Monumenten en Landschappen, Studentenaangelegenheden, Toerisme, Openbaar Ambt, Wetenschappelijk Onderzoek en Openbare Netheid

Rudi VERVOORT

Considérant que la protection d'un bien étant la première étape de sa conservation, il est évident que le classement ne mettra nullement en cause son bon entretien ;

Sur la proposition du Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Après délibération,

Arrête:

Article1er. Est classé comme monument le Monument La Brabançonne sis place Surlet de Chokier à Bruxelles, en raison de son intérêt historique, artistique, esthétique et social précisé dans l'annexe I du présent arrêté.

Le bien est connu au cadastre de Bruxelles, 3e division, section C, 1re feuille, sans numéro de parcelle (espace public).

Art. 2. La zone de protection relative au monument décrit dans l'article 1er comprend l'ensemble des parcelles et des voiries ainsi que les parties de parcelles et de voiries reprises dans le périmètre délimité sur le plan figurant à l'annexe II du présent arrêté.

Art. 3. Le ministre qui a les monuments et sites dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

30 APR. 2015

Bruxelles,

Pour le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Pouvoirs locaux, du Développement territorial, de la Politique de la Ville, des Monuments et Sites, des Affaires étudiantes, du Tourisme, de la Fonction publique, de la Recherche scientifique et de la Propreté publique

Copie certifiée conforme
Voor eensluidend afschrift
Chancellerie
Hamid Mhaouchi
Kanselarij
06 MAI 2015

GOUVERNEMENT DE LA REGION BRUXELLES-CAPITALE - BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING - CHANCELLERIE KANSELARIJ

ANNEXE I A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME MONUMENT LE MONUMENT LA BRABANÇONNE SIS PLACE SURLET DE CHOKIER A BRUXELLES

Réf. cadastrale : Bruxelles, 3e division, section C, 1re feuille, sans numéro de parcelle (espace public).

Description sommaire :

Erigé par souscription publique, le monument La Brabançonne fut inauguré le 16 novembre 1930 au centre de la place Surlet de Chokier à Bruxelles. Il est la réplique d'une version plus ancienne en stuc, élevée provisoirement sur la Grand-Place, avec d'autres sculptures éphémères, pour célébrer le retour des souverains Albert et Elisabeth après l'armistice.

Le monument se compose d'une figure féminine en bronze patiné de vert, posée sur un socle en pierre bleue. La statue est l'œuvre de Charles Samuel et porte le poinçon de la Compagnie des Bronzes à Bruxelles.

Sa robe longue flottant au vent, la jeune femme triomphante s'avance pieds nus. Le visage exalté, elle tient de la main droite le drapeau belge qui se déploie en ondulant. Le bras gauche est tendu, la main ouverte.

Sur le socle en pierre, réalisé par l'entrepreneur René Gillion, les premières paroles de l'hymne national belge sont gravées en deux langues :

« … O BELGIQUE ! O MÈRE CHÉRIE ! A TOI NOS CŒURS, A TOI NOS BRAS. A TOI NOTRE SANG, O PATRIE ! NOUS LE JURONS TOUS, TU VIVRAS !...
O DIERBAAR BELGIË, O EDEL LAND DER VADEREN, ONZE ZIEL EN ON HART ZIJN U GEWIJD, AANVAARDT DE KRACHT EN HET BLOED VAN ONZE ADEREN!... »

Intérêt présenté par le bien selon les critères définis à l'article 206, 1° du Code bruxellois de l'Aménagement du Territoire :

Intérêt historique et social :

La Brabançonne de la place Surlet de Chokier est la réplique en bronze d'une version en stuc réalisée par Charles Samuel au lendemain de la Première Guerre mondiale dans un contexte très particulier : celui de la Joyeuse entrée, à Bruxelles, du roi Albert Ier et et de la reine Elisabeth, le 22 novembre 1918.

Pour recevoir dignement le roi, les troupes victorieuses et les résistants, la ville de Bruxelles se met en fête. Dès le 18 novembre, le collège vote un crédit impressionnant de 500.000 francs. Quatre-vingts mâts de quinze mètres de haut arborent les couleurs belges et alliées. Ils sont dressés sur la Grand-Place, la place Poelaert, la place des Palais et la place de Brouckère.

Pour exprimer le patriotisme belge et la reconnaissance du royaume envers les Alliés, les autorités bruxelloises commandent également auprès de plusieurs sculpteurs la réalisation de huit monuments provisoires en stuc, que l'on construit à la hâte sur les grandes places publiques de la ville (DEROM, P., pp. 207, 208). Les artistes ont [illegible] non pas le martyre ou l'héroïsme des civils, mais le triomphe de certains idéaux et glorifier les hauts militaires : il s'agit ici d'accueillir triomphalement le

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING

retour du roi et de l'armée (le martyre de civils sera quant à lui honoré à travers des funérailles posthumes grandioses et des monuments commémoratifs pérennes).

Parmi les monuments éphémères figure la Brabançonne de Charles Samuel, destinée à occuper le cadre prestigieux de la Grand-Place. La Brabançonne évoque le roi, incarne l'ivresse de la libération (la joie se lit sur son visage exalté), clame la loi rétablie et magnifie, au-delà de la figure royale, une Patrie plus forte, plus sûre d'elle (CLAISSE, S., 2013, p. 51).

La statue, qui reste en place de novembre 1918 à février 1919, frappe les esprits et nombreux sont les citoyens qui désirent l'intégrer définitivement dans le paysage urbain. Le projet ne se concrétise que plusieurs années plus tard : il revient à l'ordre du jour à l'approche du centenaire de l'indépendance de la Belgique, en septembre 1930. Le 11 mai 1930, Albert Vlemincx fait part au bourgmestre de Bruxelles A. Max de la formation d'un comité qui étudie les possibilités d'édifier la Brabançonne, un thème parfait pour exprimer le sentiment patriotique ressenti à l'approche de cet événement historique. Des huit monuments éphémères élevés à Bruxelles en 1918, seul celui de Ch. Samuel sera coulé dans le bronze.

Afin de collecter des fonds, le Comité du Monument de la Brabançonne lance une souscription publique placée sous le haut patronage du roi Albert et à laquelle participent de nombreux ministres, hommes d'État et intellectuels comme Emile Franqui, Paul Emile Janson, Henri Pirenne, Ernest Solvay ainsi que les directeurs de différents journaux. La Ville de Bruxelles octroie quant à elle un subside.

Dans la brochure afférente à la souscription on pouvait lire le souhait que l'image « soit exposée, en permanence, à tous les regards et cela au cœur du pays, dans la capitale, où elle apparaîtra comme le symbole de la fierté nationale, à la fois hommage aux glorieux ancêtres qui réalisèrent l'indépendance du pays et témoignage des sentiments indéfectibles qui unissent entre eux tous les belges dignes de ce nom » (AVB, fond du bourgmestre 229 : brochure pour la souscription, Baron Baltia, G. Vaxelaire, A. Post et A. Vlemincx, *Le monument de la Brabançonne 1830-1930, sous le haut patronage de S.M. le Roi Albert*, s.l., s.d. (1930).

Une fois les fonds récoltés se pose la question de l'emplacement et, après quelques propositions avortées, la décision est prise le 1er août 1930 de l'élever place Surlet de Chokier où elle est inaugurée le 16 novembre. Georges Vaxelaire compose spécialement pour l'occasion un poème récité lors de la cérémonie par une sociétaire de la Comédie française (Jeanne Delvair).

Intérêt artistique :

L'auteur de la statue est le sculpteur et médailleur bruxellois Charles Samuel (Bruxelles 1862-Cannes 1939), l'une des figures majeures de l'histoire de la sculpture belge. Alors qu'il entre dans l'atelier de l'orfèvre Philippe Wolfers, un ami de la famille, pour y apprendre la bijouterie, Samuel travaille également chez le médailleur Charles Wiener. Elève à l'Académie royale des Beaux-Arts de Bruxelles de 1878-1888, il suit les cours de Louis-François Lefèbvre, Joseph Jaquet et Charles Van der Stappen. Membre de *L'Essor*, cercle artistique réaliste à Bruxelles (1876 - 1883), il expose pour la première fois au Salon de Gand en 1883. Il reçoit peu après sa première commande officielle. Ch. Samuel participe à de nombreux salons d'ensemble et remporte des médailles d'or en Belgique et à l'étranger.

Charles Samuel est l'auteur d'une œuvre abondante et à caractère intimiste. Il excelle dans le portrait en buste (il réalise notamment le portrait de plusieurs amis artistes et de personnalités du monde politiques, bourgeois et de la noblesse) et dans la création de statues monumentales, qui font désormais partie de l'imaginaire de chacun. Après la guerre, le statuaire reçoit la commande de plusieurs monuments commémoratifs (Enghien, Jemappes) dont La Brabançonne.

GEWESTELIJKE OVERHEIDSDIENST BRUSSEL HOOFDSTEDELIJK GEWEST
KANSELARIJ
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING

Pour la réalisation de la version en bronze de sa statue, Ch. Samuel s'adjoint les services du célèbre atelier de la Compagnie des bronzes de Molenbeek-Saint-Jean. Des documents d'archives relatent les relations que l'artiste entretenait avec la fonderie en question et racontent l'histoire de la statue qui reflète si fidèlement les sentiments patriotiques de l'après-libération (PEETERS, N., 2007, p. 99).

Pour exprimer l'héroïsme et la victoire au lendemain de l'armistice, Ch. Samuel réalise une figure féminine triomphante et classicisante. La jeune femme avance victorieuse, tenant haut le drapeau belge, résolument tournée vers l'avenir. La Victoire prévaut là où, dans d'autres images, c'est la douleur face à la mort qui est mise en avant. La Brabançonne joue beaucoup sur les sentiments patriotiques qui, à l'aube du centenaire de la Belgique en 1930, sont encore très vifs dans les esprits.

Le personnage féminin emprunte beaucoup à la statuaire antique : le drapé, les pieds nus, la poitrine offerte. La combinaison de ce type de vêtement avec le corsage à cordon de serrage du XVIIIe siècle, souligne son caractère éclectique.

La figure allégorique de la Brabançonne rappelle celles de la Victoire, de la Gloire, de la Liberté ou encore de la Marianne française du XVIIIe siècle que l'on retrouve notamment dans le célèbre tableau *La Liberté guidant le peuple* d'Eugène Delacroix (1830).

Cette représentation présente aussi des similitudes avec des œuvres réalisées par des contemporains de Samuel, comme la *Gloria Victis* réalisée en 1875 par Antonin Mercié, ou *La Brise* (1882) de Félix Maurice Charpentier (PEETERS, N., 2007, p. 99) : les gracieuses figures féminines aux robes fluides font partie intégrante du canon du XIXe siècle.

Intérêt esthétique :

Le monument est installé au centre de la place Surlet de Chokier, un emplacement qui permet de répondre au souci de visibilité puisqu'il donne au spectateur le recul nécessaire pour apprécier l'œuvre dans de bonnes conditions et la magnifier. En même temps ce monument, par ses remarquables qualités artistiques, valorise son environnement.

SOURCES :

Archives :
AVB/fond du Bourgmestre dossier 239.

Ouvrages :
ALEXANDRE, P., *Textes de l'exposition Monumentum. Souvenirs de pierre, créations de terre*, Musée royal de l'Armée et d'Histoire militaire (10.11.2012 - 19.05.2013), Bruxelles, 2012 ; CLAISSE, S., *Du soldat inconnu aux monuments commémoratifs belges de la guerre 14-18*, Académie royale de Belgique, Bruxelles, 2013 ; DE BUSSCHER, J.M., *Monuments 1914-1918*, Les Folies de l'industrie, Lille, AAM, 1981 ; DEROM, P. (dir.), *Les sculptures de Bruxelles. Catalogue raisonné*, Patrick Derom Gallery, Bruxelles, 2002 ; PEETERS, N., « La Brabançonne, een vroeg twintigste eeuws bronzen beeldje vn Charles Samuel in het Koninklijk Legermuseum », *Bulletin du Musée royal de l'Armée et d'Histoire Militaire Contributions à l'Etude du Patrimoine Militaire*, 1, Bruxelles, 2007, pp. 93-109 ; PIROTTE, F., *Les monuments aux combattants de la guerre 1914-1918, valeurs d'une époque*, mémoire de licence en histoire de l'art et archéologie, Université Libre de Bruxelles, 1994-1995 ; TIXHON, A., VAN YPERSELE, L., « Du sang et des pierres. Les monuments de la guerre 1914-1918 en Wallonie », *Cahiers d'Histoire du Temps Présent*, Bruxelles, 7, 2000, pp. 83-126 ; VAN LENNEP, J. (dir.), *La sculpture belge au XIXe siècle* (cat. d'exposition), Bruxelles, 1990, pp. 550-553 ; VAN YPERSELE, L., CLAISSE, S., « La mémoire de 1914-1918 à Bruxelles », *Cahiers de la Fonderie*, 32, 2005, pp. 59-67.

REGION DE BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING

Article de presse :
V., J.-C., « La Brabançonne, de la grand-place à la place Surlet de Chokier », *Le Soir*, 6-7 janvier 1980.

Site web :
http://www.commemorer14-18.be/ (consulté en janvier 2014)

Vu pour être annexé à l'arrêté du , 30 APR. 2015

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Pouvoirs locaux, du Développement territorial, de la Politique de la Ville, des Monuments et Sites, des Affaires étudiantes, du Tourisme, de la Fonction publique, de la Recherche scientifique et de la Propreté publique,

Rudi VERVOORT

Copie certifiée conforme
Voor eensluidend afschrift
Chancellerie
Hamid Mhaouchi
Kanselarij

06 MAI 2015

GOUVERNEMENT DE LA REGION BRUXELLES-CAPITALE - BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING - CHANCELLERIE KANSELARIJ

BIJLAGE I VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS MONUMENT VAN HET MONUMENT DE BRABANÇONNE GELEGEN SURLET DE CHOKIER PLEIN TE BRUSSEL

Kadastrale gegevens : Brussel, 3de afdeling, sectie C, 1ste blad, zonder perceelnummer (openbare ruimte).

Beknopte beschrijving :

Het beeld, La Brabançonne, kwam er via openbare inschrijving en werd ingehuldigd op 16 november, midden op het Surlet de Chokierplein in Brussel. Het is de replica van een oudere versie in stuc, die samen met andere beelden tijdelijk op de Grote Markt werden geplaatst om de terugkeer te vieren van koning Albert en koningin Elisabeth na de wapenstilstand.

Het beeld bestaat uit een vrouwenfiguur in groen gepatineerd brons, op een hardstenen voetstuk. Het beeld is van de hand van Charles Samuel en draagt het waarmerk van de Brusselse Compagnie des Bronzes.

De jonge zegevierende vrouw met haar lange gewaad wapperend in de wind, is blootsvoets. Ze kijkt opgewonden en houdt in haar rechterhand de Belgische vlag, gedragen door de wind. Ze houdt de linkerarm gestrekt en met open hand.

Op het stenen voetstuk van de aannemer René Gillion, zijn de eerste woorden van het Belgische nationale volkslied in twee talen gegraveerd:

« … O BELGIQUE ! O MÈRE CHÉRIE ! A TOI NOS CŒURS, À TOI NOS BRAS. A TOI NOTRE SANG, O PATRIE !NOUS LE JURONS TOUS, TU VIVRAS !...
O DIERBAAR BELGÏE, O EDEL LAND DER VADEREN, ONZE ZIEL EN ON HART ZIJN U GEWIJD, AANVAARDT DE KRACHT EN HET BLOED VAN ONZE ADEREN!... »

Waarde van het goed volgens de maatstaven vastgesteld in artikel 206, 1° van het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening :

Historisch en sociale waarde:

La Brabançonne op het Surlet de Chokierplein is de bronzen replica van een versie in stucwerk, die Charles Samuel vlak na de Eerste Wereldoorlog maakte in de context van de Blijde Inkomst in Brussel van koning Albert en koningin Elisabeth op 22 november 1918.

Om de Koning, de zegevierende troepen en de weerstanders op waardige wijze te ontvangen, organiseert de stad Brussel grote feestelijkheden. Op 18 november stemt het college een indrukwekkend krediet van 500.000 frank. Tachtig vlaggenstokken van vijftien meter hoog dragen de Belgische en geallieerde kleuren. Ze staan op de Grote Markt, het Poelaertplein, het Paleizenplein en het De Brouckèreplein.

Om het Belgische patriottisme en de erkentelijkheid van het koninkrijk ten opzichte van de Geallieerden uit te drukken, bestelt de Brusselse overheid eveneens acht tijdelijke monumenten in stuc bij verschillende beeldhouwers, die uiteindelijk op openbare pleinen van de stad worden opgebouwd (DEROM, P., p. 207, 208). De [illegible], de opdracht om niet het martelaarschap of heldendom van de militaire helden maar vooral de triomf van bepaalde idealen te verheerlijken: het gaat erom de koning

GEWESTELIJK BESTUURSCENTRUM BRUSSEL HOOFDSTEDELIJK GEWEST
CHANCELLERIE
KANSELARIJ
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING

en het leger triomfantelijk in te halen (het martelaarschap van de burgers zal worden vereeuwigd in grootse postume begrafenissen en gedenktekens).

Een van de tijdelijke monumenten is de Brabançonne van Charles Samuel, dat bedoeld is om op de prestigieuze Grote Markt te worden geplaatst. De Brabançonne vermeldt de koning, belichaamt de roes van de bevrijding (ze heeft een verrukte uitdrukking op haar gezicht), verklaart de rechtsorde hersteld en verheerlijkt, meer nog dan de koninklijke figuur, een sterker en zelfzekerder Vaderland (CLAISSE, S., 2013, p. 51.

Het standbeeld, dat van november 1918 tot februari 1919 blijft staan, beroert de geesten en veel burgers willen het een vaste plaats in het stadsbeeld geven. Dat plan krijgt pas vele jaren later vorm: het komt weer op de agenda te staan aan de vooravond van de viering van honderd jaar Belgische onafhankelijkheid in september 1930. Op 11 mei 1930 deelt Albert Vlemincx aan de Brusselse burgemeester A. Max de oprichting mee van een comité om na te gaan of het mogelijk is een monument op te richten voor de Brabançonne, het perfecte thema om het vaderlandse gevoel uit te drukken dat aan de vooravond van dit historische gebeuren in de lucht hangt. Van de acht tijdelijke monumenten die in 1918 in Brussel werden opgericht, zal enkel dat van Ch. Samuel in brons worden gegoten.

Om fondsen te verzamelen start het Comité voor het Brabançonnemonument een openbare inschrijving onder hoge bescherming van de koning Albert, waaraan meerdere ministers, staatsmannen en intellectuelen deelnemen zoals Emile Franqui, Paul Emile Janson, Henri Pirenne, Ernest Solvay alsook de directeurs van verschillende kranten. De stad Brussel kent een subsidie toe.

In de brochure die bij de openbare inschrijving hoort stond te lezen dat het beeld "permanent en voor iedereen zou worden tentoongesteld in het hart, de hoofdstad van het land, als een symbool van nationale trots, als een eerbetoon aan de roemrijke voorvaderen die de onafhankelijkheid van het land hebben waargemaakt en als een blijk van de eeuwigdurende liefde die alle Belgen die naam waardig met elkaar verenigt" (ASB, fonds van de burgemeester 229: brochure voor de inschrijving, Baron Baltia, G. Vaxelaire, A. Post en A. Vlemincx, *Le Monument de la Brabançonne 1830-1930, sous le haut patronage de S.M. le Roi Albert*, s.l., s.d. 19.

Eens de fondsen waren ingezameld stelde zich de vraag naar de plaatsing en na enkele afgevoerde voorstellen wordt op 1 augustus 1930 besloten het op het Surlet de Chokierplein op te richten waar het op 16 november wordt ingehuldigd. Georges Vaxelaire maakt speciaal voor de gelegenheid een gedicht dat tijdens de ceremonie wordt voorgedragen door een speelster van de Comédie française (Jeanne Delvair).

Artistieke waarde:

De auteur van het standbeeld is de Brusselse beeldhouwer en penningsnijder Charles Samuel (Brussel 1862-Cannes1939), een van de vooraanstaande persoonlijkheden uit de geschiedenis van de Belgische beeldhouwkunst. Terwijl hij in het atelier van de goudsmid Philippe Wolfers, een familievriend, aan de slag gaat om de juweelsmeedkunst te leren, werkt Samuel eveneens bij de penningsnijder Charles Wiener. Van 1878 tot 1888 studeert hij aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Brussel waar hij de lessen volgt van Louis-François Lefèbvre, Joseph Jaquet en Charles Van der Stappen. Hij is lid van *L'essor*, een vereniging voor realistische kunst in Brussel (1876-1883) en hij stelt voor de eerste keer tentoon in het Gentse Salon van 1883. Niet lang daarna ontvangt hij zijn eerste officiële opdracht. Ch. Samuel neemt aan meerdere algemene tentoonstellingen deel en behaalt gouden medailles in België en het buitenland.

Charles Samuel is de auteur van een uitvoerig oeuvre met een intimistisch karakter. Hij blinkt uit in de creatie van borstbeelden (hij maakte in het bijzonder het portret van meerdere vrienden-kunstenaars en

CHANCELLERIE · BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING · KANSELARIJ

persoonlijkheden uit de politieke wereld, burgers en adellijken) en monumentale standbeelden - die in ieders verbeelding voortleven. Na de oorlog krijgt de beeldhouwer opdrachten voor meerdere gedenktekens (Brussel, Elsene, Edingen, Jemappes) waaronder de Brabançonne.

Voor de bronzen versie van zijn standbeeld doet Ch. Samuel een beroep op het beroemde atelier van de Compagnie des bronzes in Sint-Jans Molenbeek. In archiefdocumenten valt te lezen over de relaties die de kunstenaar onderhield met die bronsgieterij en over de geschiedenis van het standbeeld dat de vaderlandslievende gevoelens van na de bevrijding zo getrouw weergeeft (PEETERS, N., 2007, p. 99).

Om het gevoel van heroïsme en overwinning van kort na de wapenstilstand uit te drukken maakt Ch. Samuel een vrouwelijke zegevierende figuur in een klassieke stijl. De jonge vrouw schrijdt zegevierend voort, de Belgische vlag in de hand, resoluut naar de toekomst wijzend. De Overwinning overheerst hier, in tegenstelling tot andere beelden waar de nadruk ligt op het verdriet om de gesneuvelden. De Brabançonne speelt sterk in op de vaderlandslievende gevoelens die na de viering van honderd jaar Belgische onafhankelijkheid in 1930 zeer sterk in de geesten aanwezig zijn.

De vrouwelijke figuur is sterk op de antieke beeldhouwkunst gebaseerd: de drapering, de blote voeten, de vooruitgestoken boezem. De combinatie van dit type kleding (een bloes met rijgsnoer) uit de XVIIIde eeuw, benadrukt het eclectische karakter van het beeld.

De allegorische figuur van de Brabançonne doet denken aan die van de Overwinning, de Roem of de Vrijheid of zelfs aan de (Franse) Marianne uit de XVIIIste eeuw die in het bijzonder voorkomt op het beroemde schilderij *La Liberté guidant le peuple* van Eugène Delacroix (1830).

Deze voorstelling vertoont ook gelijkenissen met werken van tijdsgenoten van Samuel zoals *Gloria Victis* van Antonin Mercié uit 1875 of *La Brise* (1882) van Félix Maurice Charpentier (PEETERS, N., 2007, p. 99): de bevallige vrouwelijke figuren met glooiende jurken maken integraal deel uit van de canon van de XIXde eeuw.

Esthetische waarde:

Het monument staat in het midden van het Surlet de Chokierplein, waar de toeschouwer de nodige afstand kan nemen om het werk in goede omstandigheden te bekijken. Tegelijkertijd verleent het monument zijn omgeving de nodige luister vanwege zijn opvallende artistieke kwaliteiten.

BRONNEN :

Archieven :
ASB, fonds van de burgemeester dossier 239.

Naslagwerken:
ALEXANDRE, P., *Teksten van de tentoonstelling Monumentum. Versteende herinneringen, broze beelden*, Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis (10.11.2012 - 19.05.2013), Brussel, 2012; CLAISSE, S., *Du soldat inconnu aux monuments commémoratifs belges de la guerre 14-18*, Académie royale de Belgique, Bruxelles, 2013; DE BUSSCHER, J.M., "Monuments 1914-1918", *Les Folies de l'histoire*, Tulle, AAM, 1981 ; DEROM, P. (dir.), *Les sculptures de Bruxelles. Catalogue raisonné*, Galerie Patrick Derom, Brussel, 2002 ; PEETERS, N., « La Brabançonne, een vroegtwintigste-eeuws bronzen beeldje van Charles Samuel in het Koninklijk Legermuseum », *Bulletin van het Koninklijk Museum van het leger en de Krijgsgeschiedenis, Bijdragen tot de studie van het Militair Erfgoed*, 1, Brussel, 2007, p. 93-101; PIROTTE, R., *Les monuments aux combattants de la guerre 1914-1918, valeurs d'une époque*, mémoire de licence en histoire de l'art et [illegible] Université Libre de

REGION BRUXELLES CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING

Bruxelles, 1994-1995 ; TIXHON, A., VAN YPERSELE, L., « Du sang et des pierres. Les monuments de la guerre 1914-1918 en Wallonie », *Cahiers d'Histoire du Temps Présent*, Bruxelles, 7, 2000, p. 299 – 485 ; VAN LENNEP, J. (dir.),*La sculpture belge au XIXe siècle* (cat. d'exposition), 2 tomes, Bruxelles, 1990, pp. 299 485 ; VAN YPERSELE, L., CLAISSE, S., *« La mémoire de 1914-1918 à Bruxelles »,* Cahiers de la Fonderie, 32, 2005, pp. 59-67.

Persartikels:
V., J.-C., « La Brabançonne, de la grand-place à la place Surlet de Chokier », *Le Soir*, 6-7 januari 1980.

Websites:
http://www.commemorer14-18.be/ (geraadpleegd in januari 2014)

30 APR. 2015

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van ,

De Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Plaatselijke Besturen, Territoriale Ontwikkeling, Stedelijk Beleid, Monumenten en Landschappen, Studentenaangelegenheden, Toerisme, Openbaar Ambt, Wetenschappelijk Onderzoek en Openbare Netheid,

Rudi VERVOORT

GOUVERNEMENT DE LA REGION BRUXELLES-CAPITALE
CHANCELLERIE
KANSELARIJ
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING

Copie certifiée conforme
Voor eensluidend afschrift
Chancellerie
Hamid Mhaouchi
Kanselarij

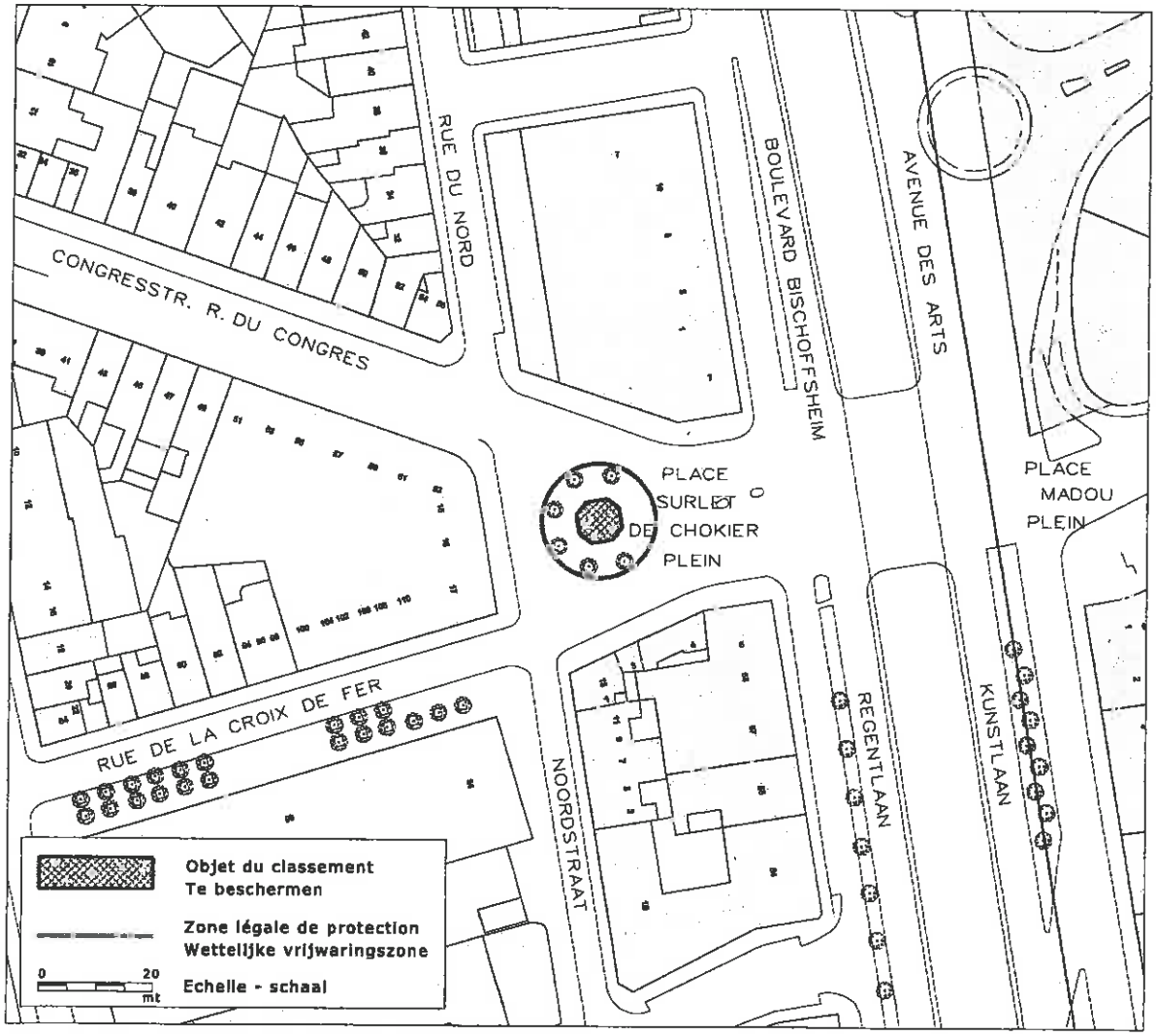
06 MAI 2015

BIJLAGE II VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS MONUMENT VAN HET MONUMENT DE BRABANÇONNE GELEGEN SURLET DE CHOKIERPLEIN TE BRUSSEL

ANNEXE II A L' ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME MONUMENT LE MONUMENT LA BRABANÇONNE SIS PLACE SURLET DE CHOKIER A BRUXELLES

AFBAKENING VAN HET MONUMENT EN VAN DE VRIJWARINGSZONE

DELIMITATION DU MONUMENT ET DE LA ZONE DE PROTECTION

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van,

Vu pour être annexé à l'arrêté du, 30 APR. 2015

De Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering belast met Plaatselijke Besturen, Territoriale Ontwikkeling, Stedelijk Beleid, Monumenten en Landschappen, Studentenaangelegenheden, Toerisme, Openbaar Ambt, Wetenschappelijk Onderzoek en Openbare Netheid

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé des Pouvoirs locaux, du Développement territorial, de la Politique de la Ville, des Monuments et Sites, des Affaires étudiantes, du Tourisme, de la Fonction publique, de la Recherche scientifique et de la Propreté publique.

GOUVERNEMENT DE LA RÉGION DE BRUXELLES-CAPITALE - BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING - CHANCELLERIE KANSELARIJ

Rudi VERVOORT

Copie certifiée conforme
Voor eensluidend afschrift
Chancellerie
Hamid Mhaouchi
Kanselarij

06 MAI 2015